

FØROYA SOSIAL-DEMOKRATUR

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BROÐURSKAPUR

Nr. 20

Lýsingaprisur fyri mm: 12 oyru á
1. síðu, 10 oyru á 3. og 4. síðu

Leygardagin 25. mai 1946

Bladið verður bílagt á posthúsinum, og
kostar kr. 2,00 + porto um fjórðingsárið

20. árg.

Tíðirnar eftir kríggið

Viðá um í londum í økkara verðaldarparti er nógv broytt viðvikjandi hugsanini um hvør, ið hava skal landsins vinnulív í hondum: Um øll vinna skal sum áður verða latin tí privata fyrirtaksseminum at ansa eftir og ráða yvir ella í hinum lagnum, at í hvussu so er vissar vinnur og fyrirkur skulu leggjast undir hitt almenna og verða stjórnað av tí.

Nógv lond hava so broytt sína samfelagsskipan og hava tikið hitt seinra. Hitt almennaer farið at reka vinnur, ið fyrr einstaklingurin hevði einarættin til. Rusland hevur sjálvandi hjá mongum verið hin stóra fyrimyndin. Hetta veldiga ríkið, sum út í odd og egg hevur skipað seg eftir teirri marxistisku læruni og lagt alt undir statsins vald og umsjón. Askodanin viðvikjandi hesum landi og stýrslagi tess er sjálvandi nógv broytt undir bardaganum, orsakað av teirri megí Rusland legði til sjóndar, ið kom óvæntað og gjerdi mangan mannin bilsnan. Men haðani eru tíðindini so ójvni og villileiðandi, at tú veit ikki hvat tú skalt lurta eftir: Ein maður kann siga, at alt gongur í besta lagi, og framstiginu eru ófær, meðan ein annar sigur okkum, at viðurskiftini á ein hvønn hátt eru verri enn í vánaligastu londum í Vestureuropa, og at í so mongum førum gongur leiðin aftur móti hini sonevndu kapitalistisku samfelagsskipanini.

Eitt av teimum londum, sum er farið til tær størstu broytingar viðvikjandi sínum samfelagslívi, er Ongland. Tað hevði sum kunnugt konservativa stjórn, ið hevði sitið í nógv ár, og alt landsins virki var eisini skipað eftir hesari hugsanini. Men valgið gav Arbeidaraflakkinum, The Labour Party, stóran meiriluta. Hesin flokkur hevði uppskot á síni stevnuskrá um ófærar broytingar vinnuliga og figgjargila, og í stórum móttøðurið frá teimum konservativu, ið umboða allan Onglands stórkapital og ognarmegi, eru teir farnir undir at seta ymiskt av tí verk, sum lovað var frammanundan valginum.

Teir »nationaliseradu« Bank of England, legði undir alment vald hesa figgjargborg Onglands, ið alla sína tíð hevði verið á privatum hondum. Á sama hátt eru teir

farnir undir at taka undir seg kol Onglands. Kolaframleiðslan segðist standa so ótrúliga langt til afturs, og kom ikki fyri seg uttan frá almennari síðu varð gingið strangliga fram, kvett gjøgnum alt tjak og drál og alt ræði lagt í hendur stýrisins. Somuleiðis ætla teir nú at gera við allan stáldnaðin.

Furutan hetta, er ein ófær byggiætlan. Húsatíð er átroðkandi, nógvir býir liggja í sorli, og fólk hava ikki tak yvir lóvdinum. So tað er eitt av størstu problemum.

Síðan hava teir ein stóran uppenjingarplan, skúlaætlan, ið menn vilja halda er kanska hitt størsta og mest grundbroytandi tiltakið. Hin hægri lærdómurin t.d. er so at siga eina komin teimum múgvandi til gagns, og hetta ólag og órættvisi ætla teir nú at broyta.

Øll hesi tiltøk eru, sum nevnt, gjørd undir stórarí móttøðu frá ognarmonnum í Onglandi og undir stórum trupulleikum atvoldað av bardaganum.

Alt herfólkið skuldi verða avvápnad og sett aftur til friðarverk. Stórt stríð hevur verið og er enn um uttanríkismál. Ongland eins og onnur lond hevði sett sær fyrí at vinna friðin. Á vegnum fram til hetta mál vóru mangir meinbogar, sum uttanríkismálaráðharrin Bevin fekk upp í hendur at vinna á. Har er tað Rusland, brostið er saman við, og hesir brestir hava skakað alla stjórnina, so ivaleyst hava hesi vandamál tarnað nógv tað, ið gjørt skuldi verða innanlanda.

Og síðan er at nevna matrotið, sum hevur hóttað og enn hóttað heimin við hungursneyð. Her hevur Ongland og hennara stjórn staðið á odda at forða, at neyðin skal taka um seg. Ratióinirnar eru aftur niðursettar, hóast tær vóru ógvuliga trøngar.

Men Onglands fólk sýnist at vera eitt stórbart og moralskt sterkt fólk. Tey fara at knípa at sær aftur sum undir krígunum og nokta sær nógv, sum kanska onnur fólk hava ríkiligt av. Tey sýnast at vænta stórverk av stjórnini, eru ikki ótolin og vilja geva henni stundir at koma fyrí seg. Stjórnin hevur eisini frálíkar menn, stórar hugsjónar menn, sum kenir eru vorðnir í langum arbeiði í samfelagsins tænastu og ikki minst nú undir krígunum.

Tað er allur heimurin, ið við áhuga ansar eftir stýrinum í Ong-

Mentunargrunnurin

Bladið »Dimmalætting«, Føroya elsta og mest útbreidda blað, »organ« fyrí Sambandsflokkin — tað blaðið, ið eisini sigur seg umboða *kulturlandið Danmark*, tað ið mong fólk altið hava sett fram sum tað frægasta av øllum føroyskum bløðum, skrivað sakliga, sániliga og fólkaliga, sum ikki hevur hetta ljóta orðalagið sum hini bløðini hava, og sum ber sannleikan út millum manna — hetta blaðið er farið í hernað móti einum *mentunargrunni*, Føroya Løgting hevur stovnað.

Av tí at hetta »sannleiksberandi« blað, sum so ofta hevur borið rong tíðindi út millum manna, eisini á hesum sinni við hálvum frásøgnum hevur øst fólk upp og ivaleyst villileiðir mangan bæði ríkan og fá-tækan, er tað vert at flyta fram nøkur upplýsandi orð um henda nevnda grunn.

Sannleikin er, at menn við viðmæli frá ymsum feløgum bæði í Danmark og hiðani úr Føroyum vendu sær til Føroya Løgting og bóðu tað veita pening til ein grunn, sum skuldi styðja føroyskt mál og mentunrarbeiði. Tað er so at skilja, og sum ikki sambandsagitatióinir nevnir nakað um, at stovningarpeningurin skal standa, og returnar skulu nýtast til hetta arbeiðið. Grunnarpeningurin kann so státt lænast út og hjálpa føroyskum *vinnulívi*, tað eru bara returnar — nøkur fá túsund — *andstívið* skal hava.

Ynskt varð í umsóknini, at grunnurin skuldi verða knýttur til navn Jóhannesar Paturssonar, og hóast hesin maður hjá mongum var hin politiski móttøðumaðurin, so vildu menn tó ikki vera so trøngskygdur at nokta fyrí, at hesin maður hevði roynt at stuðla føroyskum mentunarlívi, hevði verið frálíkur málmaður, kvæðakennari og gotti skald — hansara dagar stýttust í føroyskum samfelagsstarvi og -stríði — og teir, ið vildu unna føroyskum máli livikor, føroyskum andslívi gróðralíkindi, kundu ikki fara at gera sær ta skomm at bera seg undan at styðja slíkt mál. Høvuðsmálið var, at grunnurin var settur á stovn, hvat navn hann so bar, J.P. skuldi ikki nýta pengar

landi, og bíðar eftir at siggja, hvussu tað, ið har verður tikist við, fer at laga seg.

Lastvognskeyring

Anton Arge (y) Húsaþrágv

Tlf. 443

nar, men føroyskt mentunarlívi. Eftir sum frætt er, vóru Sambandsmenn eisini bodnir at vera við, tí hildið var, at hetta var ópolitiskt mál. Vit eru fáment fólk, og tí er fyrí neyðini, at fólk úr øllum hornum koma við í mentunarstarvinum, hesum litla landi tíl heiður og sóma. Men vinarhondin var ikki tikin, har aftur á mæti siggja vit, at stríðshanskin var frá sær tveittur. Tað skuldi vist vera navnindi, ið ynskt var at seta aftur at grunninum, ið dreiv teir burtur.

Málið kom á Ting. Fólkaflakksmenn og Javnaðarmenn, hesir seinru, ið politiskt vóru móttøðumenn J.P., men sum ongantið hava verið móti einum mentunarmáli, stuðlaðu tí, meðan Sambandsmenn vóru imóti. A.Samuelsen blásti í stríðslúðurin og helt eina rørandi mótmælistalu, sum nær við mundi fingið onkun Fólkaflakksmann at iðra seg eftir tí, hann ætlaði at gera og draga í land aftur. Henda tala hevur ivaleyst eisini birt upp illviljan í Føroyum móti hesum tiltaki — ikki endiliga móti J.P., tí hann var einki nevndur. Honum á baki var »Dimmalætting« við greinum frá »fiskimanni« og »arbeiðara«, men hesar greinir meinast ikki rættur fiskimaður ella arbeiðari at hava skrivað. Hesin fiskimaður man valla nakrantíð hava verið longur av leið enn uttan fyrí brimgarðshevðið í Havn og dyrgt — kanska saman við onkum embætismanni. Og arbeiðarin man ikki kenna annað kroppsligt starv enn at spísa ein blýant ella fylla ein fyllipenn.

I hesum hørðu álopum taka Samuelsen og »Dimmalætting« fiskimaannin, sum vágað hevur lívið, og arbeiðarin, sum strevast at fáa arbeiðislønina at samsvara við hin hoga vøruprisin, undir armin. Tey gráta við teimum og siga seg at vera so góð við hesar stættir at vera so góð við hesar ringu kor. Men ikki verður sagt, tá ið Sambandsmenn slógu seg saman við øðrum stórmönnum og forðaðu málum, sum kundu verið hesum slitmonnum at stórum gagni, um tey vórðu